

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΕ ΜΙΑ ΕΥΡΩΠΗ ΠΟΥ ΑΝΑΖΗΤΕΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Κωνσταντίνος Χολέβας- Πολιτικός Επιστήμων

Η Ευρώπη βρίσκεται σε περιδίνηση και αναζητεί ταυτότητα. Επηρεασμένοι από μία ακραία αντίληψη πολιτικής ορθότητας ορισμένοι πολιτικοί και διανοούμενοι αρνούνται τις Χριστιανικές ρίζες του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού και φτάνουν στο σημείο να επιβάλλουν την ευχή «Καλές Γιορτές» ή κάτι πιο ουδέτερο για να μην πουν «Καλά Χριστούγεννα». Πάντως με χαρά διαπίστωσα ότι τα Χριστούγεννα του 2025 η επίσημη σελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην πλατφόρμα X ευχήθηκε: Καλά Χριστούγεννα (Merry Christmas) και όχι κάτι θρησκευτικά άχρωμο.

Κι όμως η Χριστιανική διδασκαλία είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο σήμερα η Ευρώπη, τουλάχιστον η Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι απαλλαγμένη από τα βασανιστήρια, τη θανατική ποινή και άλλα απάνθρωπα μέτρα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ιδρύθηκε από ανθρώπους οραματιστές, οι οποίοι είχαν στον νου και στην καρδιά τους τις αρχές του Ευαγγελίου. Αντενάουερ, Ντε Γκασπερι, Σουμάν και άλλοι. Η σημαία της ΕΟΚ, σημερινής Ε.Ε., έχει 12 αστέρια, διότι αντιγράφει το φωτοστέφανο της Παναγίας από τα αγάλματα των Ρωμαιοκαθολικών. Η επιλογή δεν είναι τυχαία.

Ο ηγέτης των Ελεύθερων Γάλλων κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και εμπνευστής της Αντίστασης των συμπατριωτών του κατά του Ναζισμού, ο Στρατηγός Σαρλ ντε Γκωλ, ήταν πιστός Χριστιανός Καθολικός. Αλλά και πιο πρόσφατα ηγέτες της Ε.Ε, όπως ο Ζακ Ντελόρ, δήλωναν ότι ήταν συνειδητοί Χριστιανοί.

Στη δεκαετία του 1920 ο διάσημος Γάλλος διανοητής Πωλ Βαλερύ έγραψε ένα σπουδαίο δοκίμιο για τον ορισμό της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Εκεί τονίζει ότι όπου τιμώνται τα ονόματα του Καίσαρος, του Γαΐου, του Τραϊανού και του Βιργιλίου, καθώς και του Μουσή και του Αποστόλου Παύλου και εκεί όπου μελετάται με θαυμασμό ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης και ο Ευκλείδης, εκεί είναι Ευρώπη. Δηλαδή Ευρωπαίος είναι αυτός που έχει υποστεί φιλοσοφικά την επίδραση της αρχαιοελληνικής ορθολογιστικής σκέψης, που έχει ζήσει με τη χριστιανική θρησκευτικότητα και έχει δεχθεί την επίδραση της

ρωμαϊκής διοίκησης και του Ρωμαϊκού Δικαίου (ορθότερα βυζαντινορωμαϊκού). Πολλοί άλλοι διανοούμενοι και πολιτικοί, όπως ο Άγγλος Νομπελίστας T.S. Eliot και ο Έλληνας φιλόσοφος και πρώην Πρωθυπουργός κατά τον προηγούμενο αιώνα, Παναγιώτης Κανελλόπουλος, έχουν δεχθεί αυτά τα τρία θεμέλια ως απαραίτητα για να κατανοήσουμε τον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό.

Σήμερα κάποιοι ξεχνούν αυτά τα θεμέλια. Μιλούν αόριστα για τις θρησκευτικές ή απλώς ανθρωπιστικές ρίζες της Ευρώπης, αλλά αποφεύγουν να αναφερθούν στον Χριστιανισμό. Φοβούνται ίσως ότι η γραπτή αναφορά των Χριστιανικών ριζών της Ευρώπης σε επίσημα κείμενα θα περιθωριοποιήσει άλλες θρησκείες και άλλους πολιτισμούς. Για να απαντήσω στην αντίρρηση επιτρέψτε μου να θυμίσω δύο γεγονότα: Στη Μεγάλη Βρετανία υπάρχει προσωπική ένωση Επικρατούσης Θρησκείας (Αγγλικανικής) και Πολιτείας στο πρόσωπο του βασιλέως. Αλλά η χώρα αυτή σέβεται τα δικαιώματα των άλλων θρησκειών και βλέπουμε Μουσουλμάνους ή Ινδουϊστές να γίνονται αξιωματικοί, καθηγητές Πανεπιστημίου, ακόμη και Πρωθυπουργοί. Αντιθέτως η Τουρκία (ακόμη και σήμερα επί Ερντογάν) αναγράφει στο Σύνταγμά της ότι είναι κράτος ουδετερόθρησκο: laik. Αποδίδουν έτσι τον γαλλικό όρο: Etat Laique: Λαϊκό Κράτος, θρησκευτικά αποχρωματισμένο. Κι όμως στη χώρα αυτή υπάρχουν σοβαρές καταγγελίες ότι δεν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των χριστιανικών μειονοτήτων και γενικώς τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Για να το πω διαφορετικά: Η διαφύλαξη των Χριστιανικών αξιών της ανεκτικότητας, του διαλόγου, της αλληλεγγύης, του σεβασμού κάθε ανθρώπου ως εικόνας του Θεού, κάνει μία κοινωνία πιο φιλική στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αντιθέτως όσοι απέρριψαν τις Χριστιανικές αξίες οδηγήθηκαν σε αυταρχικά καθεστώτα και σε μεγάλη καταπίεση των Ελευθεριών και των Δικαιωμάτων. Θυμίζω ότι ο Χιτλερισμός βασίστηκε στον παγανισμό και στη λατρεία των αρχαίων γερμανικών θεών. Θυμίζω επίσης ότι ο Λένιν κατά την περίοδο της κόκκινης τρομοκρατίας γκρέμιζε ναούς, έκλεινε μοναστήρια και εκτελούσε κληρικούς, κυρίως τους Ορθοδόξους.

Σήμερα λοιπόν η Ευρώπη ως σύνολο και όχι μόνο τα κράτη της Ε.Ε. χρειάζεται τις Χριστιανικές αξίες κυρίως σε τρεις τομείς:

1. Ανθρώπινα Δικαιώματα, σεβασμός της ετερότητας, αλλά και της ταυτότητας, αλληλεγγύη, ανθρωπισμός, κοινωνική δικαιοσύνη, σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Χωρίς να υποτιμώ τον Διαφωτισμό διαπιστώνω ότι ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος είχε θέσει τις βάσεις των δικαιωμάτων της γυναίκας, του παιδιού, των φτωχών και των αδυνάτων. Δικαιώματα μεν, αλλά και υποχρεώσεις. Αυτή είναι η Χριστιανική αντίληψη.

2. Παιδεία με στόχο τη δια-μόρφωση, δηλαδή τη διάπλαση ήθους και χαρακτήρων. Στα ελληνικά όταν λέμε Μόρφωση (στα γαλλικά formation), εννοούμε τη δια-μόρφωση ανθρώπου με συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων αλλά και ηθικών αρχών. Παιδεία και όχι απλώς κατάρτιση. Το Μάθημα των Θρησκευτικών, βασισμένο στο Ευαγγέλιο και στους Πατέρες, καθώς και τα κλασικά κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας πρέπει να παραμείνουν βασικά μαθήματα στα σχολικά προγράμματα της Ευρώπης.

3. Δημιουργική και όχι καταστροφική χρήση των νέων τεχνολογιών, της ψηφιακής εποχής, της Τεχνητής Νοημοσύνης. Όλες αυτές οι εξελίξεις εξαρτώνται από το χέρι που θα τις προγραμματίσει. Από το ήθος των ανθρώπων που θα τις χρησιμοποιήσουν. Είναι σαν το παράδειγμα με το μαχαίρι. Το χρησιμοποιείς για να κόψεις ψωμί για τον πεινασμένο, αλλά μπορείς με αυτό -ό μη γένοιτο- και να φονεύσεις άνθρωπο. Το ΠΟΙΟΣ, με ποια παιδεία και με ποιές αξίες και ποιές ηθικές αναστολές, χρησιμοποιεί τα νέα όπλα της τεχνολογίας είναι το κρίσιμο ερώτημα: Μία Ευρώπη με Χριστιανικές αξίες μπορεί να βρει την ορθή και κοινωνικώς ωφέλιμη χρήση αυτών των συστημάτων.

Η Ελλάδα, η Κύπρος και ο Μείζων Ελληνισμός έχουν τη δυνατότητα, αν το θελήσουν, να διαδραματίσουν σήμερα ένα λίαν ωφέλιμο ρόλο στο πεδίο του Πολιτισμού και της ουσιαστικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Να βοηθήσουμε την Ευρώπη να θυμηθεί και να αναζωογονήσει την ελληνική και χριστιανική κληρονομιά της. Για να γίνει αυτό οφείλουμε να αξιοποιήσουμε δημιουργικά την Παράδοσή μας και όχι να την διαφυλάξουμε απλώς σαν να είναι μουσειακό έκθεμα. Επίσης είναι απαραίτητο να αποβάλουμε κάθε αίσθημα απαισιοδοξίας και να ξαναβρούμε την ελπίδα και τη συγκρατημένη αισιοδοξία που οδήγησε τους προγόνους μας σε κινήματα ελευθερίας και σε βήματα αυτογνωσίας.

Ο Ελληνισμός σήμερα πρέπει να διατηρήσει την αισιοδοξία του και να μην παρουσιάζει συμπτώματα εθνικής κατάθλιψης. Η πορεία του Γένους ήταν και είναι Σταυροαναστάσιμη. Η Τουρκοκρατία ήταν η Σταύρωση. Η Επανάσταση του 1821 ήταν η Ανάσταση. Αναστηθήκαμε διότι σεβασθήκαμε και δεν χάσαμε τις ρίζες μας και την ταυτότητά μας. Η Ορθοδοξία, η ελληνική γλώσσα, η συνείδηση της ιστορικής συνέχειας του Ελληνισμού θα μας βοηθήσουν να έχουμε οδοδείκτες και όραμα για το μέλλον.

Ακούμε από πολλούς την ένσταση ότι τα έθνη και οι εθνικές ταυτότητες θα ισοπεδωθούν από την παγκοσμιοποίηση. Ως Χριστιανοί γνωρίζουμε ότι μόνον ο Θεός ορίζει τις νομοτέλειες στη ζωή μας. Τα ανθρώπινα αλλάζουν εύκολα, έρχονται και παρέρχονται. Ειδικά δε για την Παγκοσμιοποίηση έχουμε την παραδοχή και από σοβαρούς μελετητές των διεθνών εξελίξεων ότι μπορεί να ανατραπεί ή να παραμείνει στάσιμη και να μην ισοπεδώσει τα έθνη και τα εθνικά κράτη.

Το 1993 ο διάσημος Αμερικανός πολιτειολόγος Φράνσις Φουκουγιάμα με το βιβλίο του «Το τέλος της Ιστορίας και ο τελευταίος Άνθρωπος» προέβλεπε την επικράτηση της οικονομικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης και την διάδοση του αμερικανικού πολιτικού και οικονομικού προτύπου σε όλον τον κόσμο. Τώρα αναθεωρεί τις απόψεις του. Με το βιβλίο του «Ταυτότητα» ζητεί συγγνώμη και δέχεται ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι νομοτέλεια και ότι πέραν από την οικονομία υπάρχουν δυνάμεις που κινούν τα έθνη, όπως είναι η εθνική ταυτότητα, ο πολιτισμός, η θρησκεία. Το μήνυμά του πρόσφατου βιβλίου του είναι ότι τα έθνη θα συνεχίσουν να βασίζονται στη γλωσσική και θρησκευτική ταυτότητά τους. Και μάλιστα τονίζει ότι αυτό είναι καλό, αρκεί να σεβόμαστε τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, δηλαδή να μην συνδέεται η θρησκευτική πίστη με αυταρχισμό και φανατισμό.

Είναι χαρακτηριστική η συνηγορία του Φουκουγιάμα, πρώην θεωρητικού της παγκοσμιοποίησης, υπέρ των εθνικών κρατών. Γράφει σχετικά:

«Η ιδέα ότι τα κράτη, είναι παρωχημένα και ότι θα πρέπει να αντικατασταθούν από διεθνείς φορείς πάσχει, διότι κανένας δεν κατάφερε να σκεφθεί μία καλή μέθοδο ώστε αυτοί οι διεθνείς φορείς να υπόκεινται σε δημοκρατική λογοδοσία. Η λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών εξαρτάται από κοινές νόρμες, από κοινές προοπτικές και εν τέλει από

κοινή κουλτούρα, και όλα αυτά μπορεί να υπάρχουν στο επίπεδο ενός εθνικού κράτους, αλλά δεν υπάρχουν διεθνώς» (1).

Την ίδια πρόβλεψη για την αναστροφή της παγκοσμιοποίησης και για την επιβίωση των εθνικών κρατών και των εθνικών ταυτοτήτων κάνει και ο Έλληνας Καθηγητής της Γεωπολιτικής σε γαλλικά πανεπιστήμια Γεώργιος Πρεβελάκης, Γράφει σχετικά:

«Η εθνική κλίμακα θα παραμείνει ως υποδομή του παγκοσμίου συστήματος. Από ορισμένες απόψεις θα ενισχυθεί..... Ταυτοχρόνως η «υπαρκτή» παγκοσμιοποίηση, χωρίς να εξαφανιστεί τελείως, θα υποχρεωθεί να υποχωρήσει. Ένα τόσο ευρύ διασυνδεδεμένο σύστημα δεν είναι βιώσιμο. Αυτό απέδειξαν διαδοχικά η οικονομική κρίση του 2008 και η υγειονομική του 2020» (2).

Τα έθνη, λοιπόν, θα επιβιώσουν. Η εθνική ταυτότητα κάθε λαού είναι δικαίωμά του και υποχρέωσή του να την διατηρήσει. Εμείς ως Έλληνες θα διαφυλάξουμε την παρακαταθήκη που κληρονομήσαμε από τους προγόνους μας. Το ερώτημα είναι ποιο θα είναι το όραμα για το μέλλον. Ποια θα είναι η νέα Μεγάλη Ιδέα του Ελληνισμού, η οποία θα μπορέσει να αναγεννήσει και την Ευρώπη; Μέχρι το 1922 απελευθερώναμε εδάφη και πληθυσμούς που είχαν ριζωμένη την Ορθοδοξία και την Ελληνικότητα. Σήμερα πιστεύω ότι το όραμα για το Έθνος και ιδίως για τους νέους μας πρέπει να έχει επίκεντρο την Παιδεία, τις Αξίες, την οικουμενική καλλιέργεια των ελληνορθόδοξων γραμμάτων και τα πανανθρώπινα μηνύματα του Ευαγγελίου και των Πατέρων.

Η ιδέα δεν είναι δική μου. Την αντλώ από τον Άγιο Νεκτάριο, αλλά και από τον Ιωάννη Καποδίστρια, τον πρώτο Κυβερνήτη της ελεύθερης Ελλάδος.

Έγραφε το 1896 ο Άγιος Νεκτάριος: *«Εάν η φιλοσοφία εγένετο παιδαγωγός εις Χριστόν έπεται ότι ο Έλλην πλασθείς φιλόσοφος επλάσθη Χριστιανός, επλάσθη ίνα γνωρίση την αλήθειαν και διαδώ (να διαδώσει) αυτήν τοις έθνεσι. Ναι, ο Έλλην εγεννήθη κατά Θείαν Πρόνοιαν διδάσκαλος της Ανθρωπότητας» (3).*

Κάτι αντίστοιχο έλεγε ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο ευλαβής Ορθόδοξος διπλωμάτης και πολιτικός, λίγα χρόνια πριν από την Επανάσταση του

1821. Ο Γιώργος Καραμπελιάς παραθέτει την έκθεση ενός Αυστριακού στρατιωτικού που τον παρακολουθούσε το 1816:

«Η Ελλάς πρέπει κατά τον Καποδίστρια να κηρυχθεί ομοφώνως υφ' όλων των Δυνάμεων χώρα αφιερωμένη αποκλειστικώς και μόνον εις τας επιστήμας και εις την διαφώτισιν του ανθρωπίνου γένους....Κειμένη μεταξύ Ασίας και Ευρώπης ευκόλως θα κατανοή η Ελλάς το νόημα της μυστικοπαθούς επιστήμης της Ανατολής, ενώ από την άλλην πλευράν θα δέχεται το εκλεπτυσμένον πνεύμα των Ευρωπαίων, δημιουργούσα κατ' αυτόν τον τρόπον μίαν δι' ολόκληρον την ανθρωπότητα σωτήριον ισορροπίαν» (4).

Στα δύσκολα χρόνια της δουλείας, όταν είχαν αποτύχει δεκάδες κινήματα για την απελευθέρωση, ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός μιλούσε για την ελπίδα, για το Ποθούμενον που θα έλθει οπωσδήποτε, αρκεί να κρατήσουν οι Έλληνες την Ορθόδοξη Πίστη, την ελληνική γλώσσα και την ιστορική συνείδηση. Έτσι θα επιβιώσουμε! Με ελπίδα, με αναβάπτιση στις ελληνορθόδοξες αξίες μας.

Ο Ελληνισμός έχει μέλλον και οικουμενική αποστολή αρκεί να αξιοποιήσει δημιουργικά το παρελθόν του. Να αντλήσουμε διδάγματα από την κληρονομιά μας και από τη διαχρονική πνευματική συνέχεια του Έθνους. Από τον Όμηρο, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Μέγα Βασίλειο, τον Άγιο Νεόφυτο τον Έγκλειστο, τους λογίους και τους Νεομάρτυρες της Τουρκοκρατίας, την Αγία Φιλοθέη, τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον Διονύσιο Σολωμό, τον Κωστή Παλαμά, τον Φώτη Κόντογλου, τον Γιώργο Σεφέρη, τον Οδυσσέα Ελύτη.

Ένας Ελληνισμός που θα μπορέσει να σταθεί στα δικά του πόδια και όχι επάνω σε ξύλινα πόδια θα έχει την ικμάδα και τη δυνατότητα να βοηθήσει την Ευρώπη, η οποία αναζητεί τις ελληνικές και χριστιανικές ρίζες της.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Φράνσις Φουκουγιάμα: Ταυτότητα, εκδόσεις Ροπή, Αθήνα 2020, σελίδα 198.
- (2) Γεώργιος Πρεβελάκης: Ο κόσμος και τα σύνορα στην μετα- κορωνοϊό εποχή, επίλογος το βιβλίο του Αλέξανδρου Μαλλιά: Σύνορα, εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2020, σελίδα 205.

(3) Άγιος Νεκτάριος, Επίσκοπος Πενταπόλεως: Η Ελληνική Φιλοσοφία ως Προπαιδεία του Χριστιανισμού, ομιλία του 1896, ανθολογείται στο Συλλογικό Έργο «Ελληνορθόδοξη Παράδοση», Αθήνα 2003, επιμέλεια Κωνσταντίνου Χολέβα, σελίδες 47-48.

(4) Γιώργος Καραμπελιάς: 1821- Η Παλιγγενεσία, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2015, σελίδες 278- 279.

Κ.Χ. ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2025